

ОПОЗИЦІЯ СВІЙ / ЧУЖИЙ У АНГЛОМОВНИХ ТА УКРАЇНОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДАХ СТАТЕЙ ПРО УКРАЇНУ

Стаття присвячена вивченню лінгвокогнітивних особливостей словесного втілення опозиції СВОЙ / ЧУЖИЙ в англомовних статтях про Україну, а також визначенню місця та ролі України на осі СВОЙ / ЧУЖИЙ в таких виданнях. Було встановлено, що залежно від того, як розвивались події в країні, Україна наближалась до сфери СВОЙ, проте так і не була включена в неї.

Ключові слова: опозиція СВОЙ / ЧУЖИЙ, концепт, міжкультурна комунікація, етнічний міф.

Статья посвящена изучению лингвокогнитивных особенностей вербальной реализации оппозиции СВОЙ / ЧУЖОЙ в англоязычных статьях про Украину, и определения места и роли Украины на оси СВОЙ / ЧУЖОЙ в этих изданиях. Был сделан вывод, что в зависимости от того, как развивались события в стране, Украина приближалась к сфере СВОЙ, но так и не была включена в нее.

Ключевые слова: оппозиция свой / чужой, концепт, межкультурная коммуникация, этнический миф.

The article deals with linguistic and cognitive features of the SELF / ALIEN concept verbalization in the English articles which focused on the turmoil in Ukraine. We also made an attempt to determine the place and role of Ukraine along SELF / ALIEN axis reconstructed. Depending on how the events developed in Ukraine, the country approached SELF sphere, yet was never included.

Key words: opposition SELF / ALIEN, concept, intercultural communication, ethnic myth.

Політичні події на території України з жовтня 2013 року схвилювали міжнародну спільноту, а отже і потрапили у фокус уваги державних та зарубіжних ЗМІ, займаючи перші шпальти передових газет світу. Будь-які буремні події неодмінно сприяють, з одного боку, зростанню самоусвідомлення нації, але, з іншого, посилюють розмежування ворогуючих сторін. Поглиблення таких настроїв у суспільстві, як правило, розділяє його на два табори – "свої" та "чужі", що неодмінно відображається на стилістиці та прагматиці статей у ЗМІ. На нашу думку, дослідження опозиції СВОЙ / ЧУЖИЙ має показати не лише культурні відмінності у сприйнятті різними народами однієї і тієї ж проблеми, але і вказати на те, яким є політичне реноме країни, про яку пишуть. Актуальність теми випливає із необхідності розкрити та визначити такі ментальні структури, що формують міжкультурні зв'язки та сприяють комунікації між різними країнами на політичній арені. Саме тому дослідження опозиції СВОЙ / ЧУЖИЙ, його зміст та сприйняття носіями мови набувають особливого значення.

Метою дослідження є визначення місця України для західних держав на осі СВОЙ / ЧУЖИЙ. Об'єктом розвідки стала словесна реалізація концепта

СВІЙ / ЧУЖИЙ в англомовному політичному дискурсі та його перекладах українською. Предметом були зміни, яких зазнавала словесна та етноконцептуальна сторона при перекладі англомовних статей про події 2013–2014 рр. в Україні українською.

Матеріалом дослідження послуговували статті англомовних інтренет-видань BBC News, Financial Times тощо й їх переклад у інтернет-виданнях УКР-Інформ та BBC Україна.

Опозиція СВІЙ / ЧУЖИЙ є невід'ємною складовою будь-якої етнічної спільноти [2, с. 84] і дозволяє певному етносу встановити та окреслити етичні і моральні межі для тієї чи іншої спільноти. Вчені розглядають концепт (або концептуальну діаду) СВІЙ / ЧУЖИЙ як холистичне ментальне утворення із упорядкованою структурою [1, с. 3; 5; 8, с. 572]. Опозиція СВІЙ / ЧУЖИЙ – це одне з універсальних когнітивних протиставлень, яке визначає структуру та менталитет колективу [4, с. 5].

У сферу СВІЙ входить те, що знаходиться поруч, стосується безпосередньо особи або етносу, є родинним, дружнім, властивим тільки комусь чи чомусь одному [6]. Сфера ЧУЖИЙ включає те, що виходить за рамки свого, є ворожим, неприйнятним, незвичним, нерідним, неблизьким [6]. Проте одна і та ж категорія може переходити із однієї сфери в іншу і навпаки. Вербально опозиція СВІЙ / ЧУЖИЙ реалізується за рахунок повтору присвійних займенників; конструкцій, лексичних одиниць, семантика яких вказує на приналежність чи володіння; стилістичних прийомів; а також мовних засобів, які вказують на відстань між людьми, предметами, явищами [4, с. 4–10].

Аналіз статей, присвячених подіям 2013–2014 рр. в столиці найбільшої країни в центрі Європи, вказує на зміни у сприйнятті міжнародною спільнотою подій в Україні. Зокрема, спершу кроки президента В. Януковича та прем'єр-міністра М. Азарова, а також міністра ВСУ В. Захарченка викликали критику у міжнародних ЗМІ як антидемократичні та неприйнятні для сучасного устрою: *The tragedy about the crackdown in Ukraine is that the day of violence began with the promise of peace. Tuesday was the day that the Ukrainian parliament was supposed to begin discussions on the basic constitutional change that is needed as a first step towards resolving the present political crisis and restoring normal governance to the country* [12]. – Особливо трагічним у подіях у Києві є те, що день насильства розпочався з обіцянки миру. "У вівторок український парламент мав почати обговорювати поправки до Конституції, які могли б допомогти врегулювати кризу і відновити у країні нормальну ситуацію [9]. Лексика, що вжита автором статті (*crackdown, change, normal*), вказує на початок розколу в суспільстві та є першою "ластівкою", що призвела до актуалізації в світовому суспільстві опозиції СВІЙ / ЧУЖИЙ. Антитеза *violence / peace* підсилює такий розподіл. Проте, якщо англомовна стаття підкреслює опозицію, переклад зберігає лише антитезу, не прямо, не фокусуючи увагу читача на самому концепті.

Протягом наступних чотирьох місяців події в Україні стрімко розгортались, конфлікт почав переходити з державного на континентальний, а

згодом і світовий рівень. Кожного дня глави та політичні діячі держав, представники та керівники міжнародних організацій, критики, дипломати висловлювали свою думку та позицію щодо подій в Україні: як про внутрішні (справи країни, його новий уряд, настрої суспільства), так і про зовнішні (анексія Криму, політика Росії, санкції ЄС, США та інших держав та інше): *The US has accused Russia of using its energy supplies "as a tool of coercion" to try to control Ukraine* [11]. – *США засуджують використання Росією енергоресурсів як "інструменту примусу" України* [10]. Вже тоді відбулося оформлення, чи скоріше переформатування сфер СВІЙ / ЧУЖИЙ. Для міжнародної спільноти сформувалися три сфери: СВІЙ ЗАХІД, ЧУЖА РОСІЯ та СВОЯ-ЧУЖА УКРАЇНА. При цьому на осі СВІЙ / ЧУЖИЙ місце України то посувається ближче в напрямку до СВОГО ЗАХОДУ, то до ЧУЖОЇ РОСІЇ. У наведеному вище прикладі негативно забарвлена лексика (*accused, coercion, control Ukraine*) по відношенню до Росії проводить межу між США та ворожою до України Росією. При цьому Україна постає як жертва, проте не включається до сфери СВІЙ.

У аналізованих статтях цього періоду простежується розмежування між ставленням до держави України та народу України. Сам народ України, в першу чергу, отримує позитивну оцінку і цим наближається до сфери СВІЙ, проте так і не включається в неї. Багато закордонних журналістів, які приїхали до України та висвітлювали усе що відбувалось прямо із місця подій, пишались діями революціонерів, їхньою витримкою та стриманою поведінкою. Навіть після активних дій на вулиці Грушевського, журналісти з різних куточків світу відзначали наскільки мирно та культурно відбувалась революція в Україні в порівнянні з подібними актами супротиву в таких країнах як Греція, Турція та Єгипет: *Right now, Ukraine is a good learning example for those countries that desire democracy, especially in the context of how this democracy and its basic institutions can be lost* [16]. – *Україна зараз є хорошим навчальним прикладом для тих країн, які прагнуть демократії, особливо у тому контексті як цю демократію та її базові інститути можна втратити* [16]. Бачимо, що незважаючи на порівняння України із "гарним прикладом" займенники *those countries, this democracy, its basic institutions* та прийменникове словосполучення *in the context of*, залишають Україну в протиставленні до розвинутого Заходу, і ставлять в один ряд із країнами, що розвиваються. Дісприсявник *lost* відносить Україну ближче до сфери ЧУЖИЙ, ніж СВІЙ.

З іншого боку, світова спільнота схвально відгукнулась стосовно затвердження в Україні нового уряду та нового в. о. Президента України, та висловила надію на український народ на шляху до створення нового демократичного ладу в країні, покращення та стабілізації як політичної, так і економічної ситуації: *"Today, the Rada voted overwhelmingly to approve a new transition government – technical government, importantly – and that technical government will serve until the election can be held in May. We – the United States welcomes this development and we look forward to working closely with this transitional government"* [17]. – *"Рада більшістю голосів схвалила новий*

перехідний уряд, а також те, що уряд буде виконувати свої обов'язки до проведення виборів в травні. Ми – Сполучені Штати – вітаємо такий розвиток подій, і ми чекаємо на тісну співпрацю з цим перехідним урядом” [9]. У статтях, що стосувалися цих подій, Україна наближається до сфери СВІЙ, про що свідчить більший процент використання іменників, прийменників та прислівників із семантикою руху вперед – *forward, to, transition*, як у прикладі. Більше того, з'являються слова із семантикою наближення, напр., *closely*. Також, було помічено, що збільшується процент використання займенника *we* на близько 25%. У перекладі частково через різницю в двох мовах, а частково через спрямованість на цільову аудиторію українців частково втрачається цей вектор. Тут вже Україна входить до сфери СВІЙ, що простежується в збільшенні займенників *свій, наш*, та ін.

З наростанням військової агресії у Криму з боку Росії, риторика міжнародних видань змінилася. Так, відбулося досить чітке розмежування та протиставлення СВОГО ЗАХОДУ та ЧУЖОЇ РОСІЇ, проте місце України посунулось ближче до СВОГО ЗАХОДУ. Наприклад, *An aggressive and acquisitive Russia has become a very dangerous threat to many Central European states, many of which are now members of NATO and the feeble European and American response to the annexation of Crimea has led many states to suddenly find themselves on the front line. For example, the Baltic trio of Latvia, Lithuania and Estonia all have large Russian minorities similar to Ukraine, making them possible targets for dismemberment at the hands of Russia* [13]. – *Агресивна і загарбницька політика Росії стала дуже небезпечною загрозою для багатьох держав Центральної Європи, багато з яких сьогодні є членами НАТО. Слабка відповідь Європи і США на анексію Криму призвела до того, що багато держав раптом опинилися на лінії фронту. Наприклад, Балтійська трійка – Латвія, Литва та Естонія: усі вони мають великі російські меншини, подібно до України, що робить їх можливими цілями для розчленування Росією”, – пише видання [9].* Росія у виданнях періоду анексії Криму постає як персоніфікований звір (ведмідь на карикатурах до статей) або злодій, напр., *aggressive and aquisitive Russia, dismemberment at the hands of Russia*, тоді як Україна непрямо долучається до сфери СВІЙ, залишаючись проте на її периферії: *find themselves on the front line, similar to Ukraine*. Україна все більше порівнюється із іншими країнами, а тон залишається співчутливим, проте не більше. Цікаво те, що згадка про Україну в цих статтях зменшується порівняно зі статтями періоду Майдану на більше ніж 30%. На нашу думку, це свідчить про те, що в полі зору міжнародної преси Україна залишається жертвою, а весь фокус уваги спрямований на зло, що йде від Росії, як агресора. Було помічено, що статті направлені на пошук розв'язання конфлікту з погляду ЗАХОДУ, а не з погляду України. У перекладах відчувається скоріше хилитання перекладачів з приводу того, як передавати негативну риторичку в бік Росії. У наведеному прикладі втрачається персоніфікація Росії в першій половині речення, проте посилюється негативне ставлення до неї із вживанням дієслова *розчленування*.

У висвітленні конфлікту України з Росією Україну, тим не менш, видання почали більше отожднювати Україну з Європою. Між Україною та Заходом відбулася зміна у ставленні до України шляхом апелювання до своєрідного "братерства" народів (особливо за підтримки таких країн як Польща, Грузія, Литва). Так, наприклад, журналісти *Financial Times* не рідко вживали сполучник *and* ставлячи в один ряд Європу та Україну: *But to Kiev and western governments, there is no doubt that the separatists are working for the Kremlin* [12]. – Але західні урядовці та уряд Києва, не мають жодних сумнівів, що *сепаратисти працюють на Кремль* [9]. Для читача створюється образ "своїх" політиків в Європі та в Україні, що мають спільні погляди та позиції. У наведеному перекладі варто звернути увагу на те, що для українського читача перекладач ставить уряд Києва після згадки про західних урядовців, що має піднести перший в очах українського дописувача.

Ескалація конфлікту із Росією шляхом запровадження санкцій такими країнами-гігантами як США, Великобританія, Німеччина, Японія, Франція, а також міжнародними організаціями ЄС, ООН, НАТО та ін.; виключення Росії з саміту Великої Вісімки (G8), призупинення з нею торгівлі серйозно вплинула на стилістику статей про Україну. Спостерігається ще більше зменшення згадок про Україну (1–2 рази на статтю) і збільшення уваги до Росії, санкцій та можливих наслідків. Наприклад: *Ottawa has ordered the departure of a Russian diplomat to "send a message" to Moscow as relations between the two countries increasingly fray over Vladimir Putin's efforts to destabilize Ukraine, sources say* [15]. – "Джерела інформують, що Оттава просить виїхати російського дипломата, аби таким чином "відправити повідомлення" до Москви, що відносини між двома країнами стають дедалі напруженішими, в той час як Володимир Путін намагається дестабілізувати Україну", – йдеться в одному з повідомлень [9]. У статтях з'являється лексика, що протиставляє та відмежовує Україну та Росію, Росію та іншу країну, про яку йдеться в статті. У трохи менше, ніж 25% відсотках випадків перекладачі пропускають або згладжують таку семантику, як в прикладі вище: *fray over* – *стають дедалі напруженішими*.

І останньою групою новин є ті, що стосуються ситуації на Сході України. Як не дивно, Україна знову відсторонюється від СВОГО ЗАХОДУ, проте залишається тепер виключно третьою стороною ЧУЖОЮ УКРАЇНОЮ. В аналізованих статтях спостерігається скоріше обережна позиція щодо конфлікту та висновків, що дещо змінюється після трагедії із збиттям малайзійського Боїнга 777 над Торезом Донецької області у бік приховано негативної. У цій групі статей збільшується доля географічної лексики, особливо іменника *territory* та синонімів. Наприклад: *If the EU fails to take further action against Russia it leaves in place the fact that Crimea's future was settled by force and that the political landscape of Eastern Ukraine might well, too, be settled by the threat of Russian military action* [11]. – *Якщо Євросоюз не вживе подальших заходів проти Росії, він цим самим погодиться з тим, що майбутнє Криму вирішено у силовий спосіб, і що політичний ландшафт на сході України теж може визначити під загрозою військових дій з боку Росії* [10].

У наведеному реченні вживається два іменника-локуса *place, landscape* у переносному значенні. Коли такі іменники вживаються у переносному значенні, близько 18 % втрачається при перекладі. У статтях цього періоду, кількість яких поступово зменшувалась до кінця 2014 р., по відношенню до України та діяльності її посадовців все більше використовується негативно забарвленої лексики, напр., *The latest incident comes after peace talks mooted for this week were scrapped* [11]. Було помічено, що лексика, яка вживається по відношенню до подій в Україні, переважно стосується деформованості або знищеності.

Ставлення англомовної преси до подій в Україні дуже важливе для відтворення та аналізу концепту СВІЙ / ЧУЖИЙ. У газетному тексті боротьба за владу, як головна мета політичного дискурсу, реалізується через вплив на суспільну свідомість, даючи оцінку тим або іншим політичним явищам чи подіям. Тобто сила впливу залежить від способів вираження оцінки, при чому вибір мовних засобів найчастіше обумовлений відношенням описуваного об'єкту до СВОЇХ або ЧУЖИХ.

І на останок хотілося б коротко зупинитися на створенні у пресі шляхом актуалізації опозиції СВІЙ / ЧУЖИЙ так званого "етнічного міфу" [6, с. 2, 6]. Такий міф або скорше стереотипне бачення виникло у пресі із протиставлення України – Росія, але стосується більше Росії, тим самим підвищуючи позитивне сприйняття України світом. У аналізованих статтях простежується критика національної свідомості росіян, узагальнюючи усе суспільство, а не лише політики Пугіна. "Чужі" принципи російського народу, який не бажає жити в демократичному світі, а навпаки, все більше схиляється до тоталітаризму, засуджуються в статтях переважно американських видань, тоді як британські залишаються більш поміркованими в цьому плані: *The main reason why people believe propaganda is because it resonates with their own feelings. As Mikhail Yampolsky, a cultural historian, argues, the dominant feeling, exploited and fuelled by the Kremlin, is of resentment: a sense of jealousy and hostility. People who are deprived of any say in their own fate turn their resentment on an imagined enemy, be it Ukrainian "fascists" or American imperialists* [14]. Зазвичай у перекладах перекладачі залишають образи, створювані закордонною пресою без змін, навіть не намагаючись одомашнити їх. Як у прикладі вище, це часом призводить до дивних для українського читача метафор, на кшталт "духовної скріпки".

При цьому українці постають як люди з активною позицією, що з'єдналися разом заради спільної мети: *This is not the grassroots Ukrainian civic activism of the EuroMaidan movement, which grew from a handful of student protestors to hundreds of thousands of Ukrainians from all parts of the country and all walks of life* [11]. – *Йдеться не про масовий активістський рух, який виріс зі студентського протесту до масштабів багатотисячних демонстрацій українців з усіх частин країни та з усіх суспільних прошарків, яким був Євромайдан* [10]. І хоча для англомовного читача українці є окремим, або ж "чужим" народом, він вже сприймається окремо від інших країн пост-радянського простору, і окремо від Росії зокрема.

Через те, що на сьогоднішній день увесь світ пильно спостерігає за подіями в Україні, роль зарубіжних ЗМІ полягає в тому, що у читачів складається певне ставлення до того, що відбувається в країні. Те саме стосується і перекладу англomовних статей, які впливають на ставлення українського народу до думки іноземної спільноти. Через політичну пресу, читачі обох сторін обирають "своїх" та "чужих", формують своє власне враження щодо того, що відбувається у світі.

Отже, залежно від зміни в політичному чи дипломатичному кліматі, Україна на осі СВІЙ / ЧУЖИЙ змінює і своє положення від наближення або віддалення від крайніх точок. Незважаючи на таке положення, слід вімітити посилення позитивного ставлення до нації, хоча критика по відношенню до влади залишається незмінною.

Література

1. Андріанова Н. С. Концептуальна діада "свій – чужий" як жанроутворювальний параметр чату [Електронний ресурс] / Н. С. Андріанова // Вісник Дніпропетровського університету. Сер.: Мовознавство. – 2014. – Т. 22, вип. 20(2). – С. 3–7. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vdumo_2014_22_20\(2\)_3.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vdumo_2014_22_20(2)_3.pdf).
2. Ковальова Г. Опозиція "свій – чужий" при формуванні національної ідентичності в контексті глобалізації [Електронний ресурс] / Г. Ковальова // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Сер.: Філософія. – 2009. – Вип. 5. – С. 84–91. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoafs_2009_5_10.pdf.
3. Красных В. В. "Свой" среди "чужих": миф или реальность? / В. В. Красных. – М.: ИТДГК "Тнозис", 2003. – 375 с.
4. Присяжнюк Л. Ф. Свій/чужий в образній системі роману Г. Гріна: семантико-когнітивний аспект : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Людмила Федорівна Присяжнюк. – К., 2007. – 19 с.
5. Селіванова О. О. Опозиція свій-чужий в етносвідомості (на матеріалі українських паремій) / О. О. Селіванова // Мовознавство. – 2005. – № 1. – С. 26–34.
6. Словник української мови: Академічний тлумачний словник (1970–1980) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sum.in.ua>.
7. Слухай А. С. Етнічний міф в образних парадигмах давньоанглійських епіко-міфологічних текстів : автореф. дис. ... канд. філол. наук / Анастасія Сергіївна Слухай. – К., 2011. – 20 с.
8. Сторожко Т. Дихотомія "свій – чужий" у традиційній культурі охтирських циган [Електронний ресурс] / Т. Сторожко // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Сер.: Культурологія. – 2010. – Вип. 5. – С. 571–581. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoakl_2010_5_76.pdf.
9. УКР Інформ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrinform.ua>.
10. BBC Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bbc.co.uk/ukrainian>.
11. BBC News [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bbc.co.uk>.
12. Financial Times [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ft.com/home/europe>.
13. Gulf News [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gulfnews.com>.
14. The Economist [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economist.com>.
15. The Globe and Mail [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.theglobeandmail.com>.
16. Wharton [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://knowledge.wharton.upenn.edu/article/ukraines-revolution-dignity-people-business>.
17. World News [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wn.com>.

References

1. Andrianova N. S. Kontseptualna diada "sviy – chuzhyi" jak zhanroutvoriuvalny parametr chatu [Elektronnyy resurs] / N. S. Andrianova // Visnyk Dnipropetrovskogo universytetu. Ser.: Movo-znavstvo. – 2014. – T. 22, vyp. 20(2). – S. 3–7. – Rezhym dostupu: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vdumo_2014_22_20\(2\)_3.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vdumo_2014_22_20(2)_3.pdf).
2. Kovaliova G. Opozytsia "sviy – chuzhyi" pry formuvanni natsionalnoyi identychnosti v konteksti globalizatsii [Elektronnyy resurs] / G. Kovaliova // Naukovi zapysky Natsionalonogo universytetu "Ostrozka

akademia". Ser.: *Filosofia*. – 2009. – Vyp. 5. – S. 84–91. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoafs_2009_5_10.pdf.

3. *Krasnyh V. V.* "Svoi" credi "chuzhyh": mif ili realnost? / V. V. Krasnyh. – M.: ITDGG "Gnozis", 2003. – 375 s.

4. *Prysiashniuk L. F.* Sviy/chuzyi v obrazny systemi romana G. Grina: semantyko-kognityvnyi aspekt : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : 10.02.04 / Liudmila Fedorivna Prysiashniuk. – Kyiv, 2007. – 19 s.

5. *Selivanova O. O.* Opozytsia sviy-chuzhyi v etnosvidomosti (na materialy ukrainskykh paremiy) / O. O. Selivanova // *Movoznavstvo*. – 2005. – No. 1. – S. 26–34.

6. *Slovyk ukrainskoyi movy: Akademichnyi tlumachnyi slovyk (1970–1980)* [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.sum.in.ua>.

7. *Slukhai A. S.* Etnichniy mif v obraznykh paradygmah davnioanglijskykh epiko-mifologichnykh tekstiv : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk / Anastasiya Sergiivna Slukhai. – Kyiv, 2011. – 20 s.

8. *Storozhko T.* Dykhotomia "sviy – chuzhyi" u tradytsijnij kulturi ohtyrskykh tsygan [Elektronnyi resurs] / T. Storozhko // *Naukovi zapysky Natsionalnogo universytetu "Ostrozka akademia"*. Ser.: *Kulturologia*. – 2010. – Vyp. 5. – S. 571–581. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoakl_2010_5_76.pdf.

9. UKR Inform [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ukrinform.ua>.

10. BBC Ukraina [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.bbc.co.uk/ukrainian>.

11. BBC News [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.bbc.co.uk>.

12. Financial Times [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ft.com/home/europe>.

13. Gulf News [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://gulfnws.com>.

14. The Economist [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.economist.com>.

15. The Globe and Mail [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.theglobeandmail.com>.

16. Wharton [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://knowledge.wharton.upenn.edu/article/ukraines-revolution-dignity-people-business>.

17. World News [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://wn.com>.